

Don Murphy

Learning the hard way

Voor het starten van een eigen bureau bestaat geen goed moment. Je zou kunnen wachten tot de voorwaarden gunstig zijn, toewerken naar het moment waarop je je zaakjes op orde hebt, je een goed verhaal hebt dat zich duidelijk onderscheidt van andere en je precies weet wat je wilt. Maar ik denk dat je dat pas leert door er gewoon mee te beginnen en het zo goed en toegewijd mogelijk te doen. Wat ik wel vanaf het begin gedaan heb, is het meteen serieus en professioneel aanpakken. Mensen erbij gehaald die mij konden aanvullen, een spectaculaire kantoorruimte gezocht en ondersteunend personeel ingehuurd. Zo vaag als onze ideeën nog waren, zo concreet waren de omstandigheden waarin we begonnen te werken.

Vrijwel direct kwamen we erachter dat we voor het architect-zijn geen opleiding hadden gehad. Op de universiteit wordt onderwezen in de architectuur, in het ontwerpen, maar niet in het architect-zijn. Het uitoefenen van het architectenberoep is, mede vanwege het feit dat bouwen een van de meest kostbare activiteiten is, iets totaal anders dan het ontwerpen van architectuur. Voor een belangrijk deel komt het ook door het veelzijdige, veelomvattende karakter van ons beroep. Maar weinig creatieven hebben te maken met zoveel andere disciplines en zijn van zoveel verschillende partijen afhankelijk. Er komt al gauw een gevoel voor ethiek bij kijken om het delicate spel te kunnen spelen dat bij het daadwerkelijk architectuur maken onvermijdelijk komt kijken. De creativiteit van de architect zit 'm dan ook niet zozeer in het ontwerpen, alswel in het regisseren van het complexe proces dat het ontwerp doormaakt tot het een bouwwerk wordt. De conceptiefase van dat ontwerp, waar architecten doorgaans graag de aandacht op vestigen, vormt maar een zeer klein deel van het vak.

Ik moet in dit verband weleens denken aan de uitspraak van Koolhaas, die de positie van de architect temidden van de maatschappij vergelijkt met die van een surfer op de golven. De architect kan de richting en kracht van de golf niet veranderen, maar hem alleen maar zo vaardig mogelijk bespelen. Volgens mij zijn die golven niet alleen een metafoor voor al die factoren waar je geen invloed op hebt en die in hoge mate

bepalen hoe je je moet bewegen, maar ook voor de momenten die de architect telkens weer aangrijpt om zijn idealen te verwezenlijken. Ik ken een bureau dat na het winnen van de European alles op alles heeft gezet om het ontwerp precies zo te kunnen uitvoeren, duidelijk wachtend op de grote golf. Terugblikkend op de beginperiode van ons bureau hebben wij echter nooit gewacht op de grote golven, op de beste mogelijkheden om onze idealen te verwezenlijken. Maar hebben we ook elke kleine rimpeling ten volle aangegrepen. Een goede illustratie daarvan is onze fietsenstalling voor Amsterdam Centraal. Waar menig bureau zijn neus ophaalde voor zo'n ogenschijnlijk eenvoudige opgave, hebben we hiermee uiteindelijk een van onze meest bekende projecten gerealiseerd. Elke mogelijkheid kan een project worden. En elk project, hoe klein ook, kan leiden tot architectuur, dat hebben we daarvan geleerd.

De architect moet continu manoeuvreren in een wereld van mensen, regels, kosten, opdrachtgevers, vergaderingen en bureauperikelen. En die wereld openbaart zich pas bij het bouwen. We stuiten pas op de praktische bezwaren die komen kijken bij het werken met een opdrachtgever, toen die er was. En ik ontdekte pas hoeveel de ambities en persoonlijkheden van de medespelers van invloed zijn op het eindresultaat, nadat we al een aantal projecten hadden gerealiseerd. Het gevoel architect te zijn begon dan ook eigenlijk pas veel later. Toen ik niet alleen maar kon ontwerpen, maar ook leerde vertrouwen te creëren bij potentiële opdrachtgevers en ik al die verschillende partijen die erbij betrokken zijn, wist over te halen. Vertrouwen uitstralen, lobbyen en gevoeligheden aanvoelen, weten wanneer je een pas op de plaats moet maken en niet altijd direct wat terug verwachten – het maakt allemaal deel uit van het architect-zijn.

Hoe het in mijn geval gelukt is architect te worden, heeft denk ik te maken met mijn *eagerness*, door altijd meer te doen dan wordt gevraagd en daarbij altijd openheid van zaken te geven. Gedreven door innovatie, vernieuwing en een sterk sociaal verantwoordelijkheidsgevoel ben ik ervan overtuigd dat er geen goede architectuur te realiseren is zonder steeds weer het experiment

aan te gaan. Maar naast dit idealisme (of liever: ambitie) is zeker een flinke dosis pragmatisme vereist. Zo hebben we wel steeds kans gezocht ons European-ontwerp uitgevoerd te krijgen (dit bleek in de praktijk namelijk niet meer zo vanzelfsprekend) maar is het uiteindelijk gebouwde ontwerp een totaal ander project geworden, dat nauwelijks meer te vergelijken is met het oorspronkelijk prijswinnend ontwerp. Ook na die tijd zijn we steeds bereid geweest van onze idealen af te stappen – op zoek naar nieuwe. Ervan overtuigd dat door juist niet vast te houden aan een concept er ruimte ontstaat voor andere, vaak betere inzichten. Daarbij maakten we er in die begintijd een sport van opdrachtgevers ervan te overtuigen dat juist beginnende architecten, in al hun onbevangenheid, in staat zijn een opgave te herinterpreteren. Onze stellige boodschap was dat ze mede daardoor óns moesten hebben. Zo kwam het dat niet dé ziekenhuisbouwers van Nederland (zij waren ook in de race voor het ontwerp), maar wij de opdracht kregen een psychiatrisch ziekenhuis in de binnenstad van Utrecht te realiseren. Terwijl we op dat moment nog maar weinig projecten hadden gerealiseerd – laat staan zoiets specialistisch als een ziekenhuis.

Het besef dat het architect-zijn weinig anders is dan het toepassen van universele waarden en het volgen van een *gut feeling* is teleurstellend en bevrijdend tegelijk. Blijkbaar is er geen leidraad voor en moet elke beginnende architect het zelf opnieuw uitzoeken. Vermoedelijk zijn er evenzovele verhalen over het architect worden, als er architecten zijn. Toch is het merkwaardig dat er over dit onderwerp, het ingewikkelde pad dat elke architect moet bewandelen om daadwerkelijk architect te worden, nauwelijks wordt gepubliceerd. Zoveel boeken als er maandelijks verschijnen over de producten van architecten, vaak voorzien van glossy foto's en supersterachtige portretten van de makers, zo weinig is bekend over hoe deze 'sterren' hun producten gemaakt hebben: over wat ze allemaal hebben moeten doen om hun ontwerpen gebouwd te krijgen, welke strategieën en tactieken ze volgen. Eigenlijk weet ik nog altijd niet hoe architecten het doen.

Het is deze blinde vlek die ons een aantal jaren geleden ertoe gebracht heeft in elk geval onze *eigen* ervaringen met het vak eens kritisch te bekijken. Na ruim tien jaar architectuur maken voelden we een sterke behoefte erop te reflecteren. De vorig jaar verschenen *VMX Agenda* legt de ervaringen met het architect-zijn bloot die we, met terugwerkende kracht, hebben opgeschreven. Juist omdat we voor een groot deel (een groter deel dan we van tevoren hadden vermoed) intuïtief hadden gehandeld, maakte de exercitie ons achteraf duidelijk wat we die tien jaar nou eigenlijk precies gedaan hadden. Maar bovenal heeft het ons duidelijk gemaakt hoe moeilijk het is om architect te worden. Het heeft gewerkt als een soort coming-out: hoewel ik altijd heb geweten dat ik architect was, durf ik er nu pas voor uit te komen. Ik wil een serieuze reflectie op het eigen vakgebied dan ook van harte aanraden aan allen die weten dat ze architect zijn, en er vroeg of laat voor uit zullen komen.

Don Murphy is architect en oprichter van VMX Architects, dat hij sinds 1995 leidt samen met Leon Teunissen. Vorig jaar verscheen van hun hand het boek 'VMX Agenda': de eerste architectenmonografie die een openhartige blik geeft in het reilen en zeilen van een architectenbureau. Het verhaalt over de moeilijkheden bij de bouw, conflicten, compromissen, ergernissen, successen en mislukkingen. Het boek, volgens Bernhard Hulsman niet alleen de merkwaardigste maar ook de beste architectenmonografie sinds lange tijd, is in romanvorm geschreven, op basis van 10 jaar agenda's. Niet de projecten, maar het proces van architectuur maken staat centraal.